

MMO Ankara Şubesi tarafından düzenlenen "4857" Tuzla belgeseli gösterimi ve söyleşisinde, iş sağlığı ve güvenliği alanındaki yasal boşluklara dikkat çekildi...

YASAL EKSİKLİKLER DİZ BOYU

Makina Mühendisleri Odası Ankara Şubesi Yönetim Kurulu Sekreteri Şenol Karaca, 4857 sayılı İş Yasası'nın gerekli denetimleri esnettiğini vurgulayarak, iş yerlerinde mühendislik ve hekimlik uygulamalarına ilişkin yasal eksikliklerin

diz boyu olduğunu savundu. Tuzla Tersaneler Bölgesi İzleme ve İnceleme Komisyonu Üyesi Nevra Akdemir, tersanelerin denetimsizliğine dikkat çekerek, iş müfettişlerinin kayıtlarına ve ruhsatlara bakıldığında birçok boşluğun görüldüğünü belirtti. Makina Mühen-

disleri Odası Yönetim Kurulu Üyesi Mustafa Yazıcı ise Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe giren ve kamuoyunda "İstihdam Paketi" olarak bilinen Kanun ile iş sağlığı ve güvenliği kurullarının "birim"e dönüştürüldüğü uyarısında bulundu.

"4857 SAYILI İŞ YASASI GEREKLİ DENETİMLERİ ESNETİYOR"

Makina Mühendisleri Odası (MMO) Ankara Şubesi tarafından 4 Ağustos 2008 tarihinde Ankara Şube Toplantı Salonu'nda "4857" Tuzla Tersaneler Bölgesi belgesel gösterimi ve söyleşisi düzenlendi. Belgesel gösteriminden önce bir konuşma yapan MMO Ankara Şube Yönetim Kurulu Sekreteri Şenol Karaca, bugün Türkiye sanayisi ve çalışma yaşamında iş sağlığı ve güvenliği

önlemlerinin yok denilecek kadar küçük ölçekte ve çok parçalı olarak uygulandığına dikkat çekti. 4857 sayılı İş Yasası'nın gerekli denetimleri esnettiğini vurgulayan Karaca, bugün iş yerlerinde mühendislik ve hekimlik uygulamalarına ilişkin yasal eksikliklerin diz boyu olduğunu savundu. Elli ve daha çok sayıda işçinin çalıştığı iş yerleri için öngörülen İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu

oluşumunun Türkiye'deki toplam iş yerlerinin ancak yüzde 1,5'inde geçerli olduğuna işaret eden Karaca, "Toplam iş yeri sayısının yüzde 98'ini oluşturan, İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu, iş yeri hekimi, iş güvenliği uzmanı, iş yeri hemşiresi veya sağlık memuru bulundurma gibi zorunlulukların bulunmadığı küçük ve orta boy işletmelerle Tuzla tersaneleri gibi işletmelerde yaşanan iş

kazaları ve ölümler, esasen kurlsız, esnek çalışma ve taşeron, alt taşeron uygulamasının azami kâr güdüsüyle ulaştığı gündelik vahim sonuçlara ciddi bir ayna tutmaktadır” diye konuştu.

“Yetkililer Tuzla'da Yükselen Çığlığa Kulak Vermeli”

Tuzla'da, bilimin ve teknolojinin ışığında, işçi sağlığı ve iş güvenliği kurallarının tümüyle hâkim kılındığı bir çalışma modelinin hayata geçirilmesi gereklili-

ğini ifade eden Şenol Karaca, yetkililerin Tuzla'da yükselen “çığlığa” kulak vermeleri gerektiğini söyleyerek, “Tuzla tersanelerinde yaşanan ölümlü kazaların son bulması ve insanca yaşama koşullarının sağlanması için, yetkililer Tuzla'da yükselen çığlığa kulak vermelidir” dedi. Sağlıklı bir çevrede insanca yaşama hakkının, sağlıklı, güvenli, sosyal güvenceli koşullarda çalışma hakkını talep etmenin bugün her

zamankinden daha hayati bir önem kazandığının altını çizen Karaca şöyle konuştu: “Bu sorunların çözümü, uygulanan neo-liberal politikaların tamamen dışında, insani, sağlık ve güvenliği temel alan, eşitlikçi yasa ve uygulamalarla olanaklıdır. Sanayileşme, üretim ve istihdamdan yana bir çalışma yaşamının; insanca, iş güvenceli, örgütlü ve iş kazalarından arındırılmış bir şekilde örgütlenmesi pekâlâ olanaklıdır.”

TERSANELERDE ASIL İŞİN NE OLDUĞU TANIMLANMIYOR

Söyleşide konuşan Türkiye Sınıf Araştırmaları Merkezi (TÜSAM) araştırmacısı ve Tuzla Tersaneler Bölgesi İzleme ve İnceleme Komisyonu Üyesi Nevra Akdemir, Tuzla tersanelerinde artan siparişler karşısında tersanelerin zamansal ve mekânsal sınırlılıklarının üretimi hızlandırmayı gerektirdiğini kaydetti. Üretimin hızlandırılmasının ise çalışma hızının ve çalışma sürelerinin arttırılması anlamına geldiğini söyleyen Akdemir, “Burada hem zaman baskısı hem de daha fazla ürünün kısa zaman içinde yapılması var. Bunları da diğer ülkelere göre çok daha ucuza yapmak zorundasınız ki, uluslararası piyasalarla rekabet edebilirsiniz. Böylece üç işçinin yapması gereken işi bir işçi yapıyor ve bir işçinin 7,5 saatte yapması gereken iş de 22 saate kadar uzatılarak yapılmış oluyor. Bütün işlerin de aynı anda, o karmaşık ortamda, bir arada yapılması gerekiyor. Dolayısıyla tehlikeye neden olan pek çok durum meydana getirilmiş oluyor” dedi.

Bu olumsuzlukların yanı sıra tersanelerin gayet denetimsiz bir alan olduğuna dikkat çeken Akdemir, iş müfettişlerinin kayıtlarına ve ruhsatlara bakıldığında birçok boşluğun da görüldüğünü belirtti. “Dolayısıyla, bu kadar denetimsizliğin

tersane koşullarının üzerine gelmesi, tabii ki iş kazalarında can kaybına yol açıyor” diyen Akdemir, istihdam istatistiklerine bakıldığında da farklı bir şeyin görülmediğini, taşeron sisteminin getirdiği sorunların ve kayıt dışılığın arttığının görüldüğünü vurguladı. Taşeronluk sisteminin pek çok üretim alanında 4857 sayılı İş Kanunu'nun 2. maddesine aykırılığı konusuna da değinen Nevra Akdemir, 2. maddede 'Bir işverenenden, iş yerinde yürüttüğü mal veya hizmet üretimine ilişkin yardımcı işlerinde veya asıl işin bir bölümünde işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerde iş alan ve bu iş için görevlendirdiği işçilerini sadece bu iş yerinde aldığı işte çalıştıran

diğer işveren ile iş aldığı işveren arasında kurulan ilişkiye asıl işveren-alt işveren ilişkisi denir' denildiğini anımsatarak, tersaneler bölgesinde uygulamada yaşanan boşluklar konusunda şu bilgileri verdi: “Bu tanım çok güzel ve çok iyi kurgulanmış bir tanım; çünkü işin gerçek dokusunu veriyor. Ama tersaneler bölgesinde ne yazık ki bu tanımla bile iş gerçekleşmiyor; çünkü İşletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işler dışında, asıl iş, alt işverene verilemez' deniliyor. O zaman, tersanede asıl iş nedir? Mesela, elektriksiz, elektriksiz bir gemi olabilir mi? Boyasız bir gemi düşünebilir miyiz? O zaman, boya taşeronu, kaynak taşeronu, montaj taşeronu, elektrik-elektronik taşeronu, bunların hepsi yasal olabilir mi; olamaz, değil mi? Ama burada mecburen işliyor. Dolayısıyla, bunlar yüzünden 2. madde burada uygulanmıyor ve burada çok ciddi bir belirsizlik var. Belirsizliğin kendisi Yasa'dan kaynaklanmıyor; tersanede asıl işin ne olduğunun ifade edilmemesinden kaynaklanıyor.”

Tuzla'daki Mücadele Kapitalizmin Biyolojik Sınırını Ortaya Koyuyor

Tersaneler bölgesinin işverenlerinin “Tuzla Tersaneler Bölgesi niye bu kadar önemli oldu? Diğer sektörlerde de pek

çok ölüm yaşıyordu” tepkisinde haklı olduklarını söyleyen Akdemir, diğer sektörlerde de bakmak gerektiğini dile getirdi. “Ama Tuzla Tersaneler Bölgesi’nde bu ölümlerin bu kadar açığa çıkmasının nedeni, aslında tam da kapitalizmin o biyolojik sınırını aleni bir şekilde ortaya koyan bir mücadele olmasıdır” diyen Akdemir, şöyle konuştu: “Mesela, madenlerdeki ölümleri biliyoruz, o da yarısını biliyoruz galiba. Neden; çünkü orada da bir mücadele var. İş kazalarının nedenleri sadece fiziki şartlarla değil, aynı zamanda işi hızlandırmanın yarattığı bir baskıyla da açıklanabilir. İşin ritminin artırılması, gemi üretiminin hızlandırılması, insanın biyolojik ritminin uyum sağlayamayacağı bir çalışma temposunu beraberinde getiriyor.”

“Tersanedeki Birikimin Görünmeyen Yüzü Kadınlar”

Taşeronluk sisteminin sosyal güvence ve sözleşmeye bağlı olmadığını, vicdani bir güvene dayalı olduğunu işaret eden Akdemir, bunun hemşehrilik ilişkileri şeklinde oluşabildiğini ifade etti. Bu açıdan da her türlü hukuksuzluğa, denetimsizliğe ve sağlıksız çalışma koşullarına açık olduğunu vurgulayan Akdemir, taşeronluk sistemiyle tetiklenen koşulların ortadan kalkmasının, fason ve taşeron firma ayırt etmeksizin tüm

işçilerin iş yaptıkları ana firma üzerinden sosyal güvence kapsamına alınmasıyla mümkün olabildiğinin altını çizdi. Tuzla Tersaneler Bölgesi’ndeki birikimin asıl hamalının kadınlar olduğunu öne süren Nevra Akdemir, şöyle konuştu: “Devlet sağlık alanında çekilince, özel sektöre devredilince bu tür işler, bunları evdeki kadınlar temin ediyor. O kadar azalan maaşa rağmen, kocasının ya da oğlunun hâlâ et yiyebilmesini, doğru besinlerle beslenebilmesini sağlıyor. Kadınlar bu işi kendilerinden taviz vermeyerek yapıyorlar. Kendileri işte çalışıyorlar, temizliğe gidiyorlar. Oradaki kadınların çoğu Sabancı Üniversitesi’nde temizlik işçisi. Sonra gelip, bir de evde bu işleri yapıyorlar. Mesela, özellikle kaynak yapan bir işçinin tulumu yırtılıyor. Kim tamir ediyor bunu? Her gün yeni bir tulum, yeni bir eldiven verilmediğine göre, kadın tamir ediyor. Bu yüzden, buradaki birikimin görünmeyen yüzü kadınlar. Buna da bir kadın olarak dikkat çekmek istedim.”

Bölgedeki Özel Hastanelerde Kayıt Tutulmuyor

Konuşmasında tersaneler bölgesindeki özel hastanelere de değinen Akdemir, bu hastanelerin kâr amaçlı kuruluşlar olması nedeniyle birtakım hükümler bulunduğunu ve bölgede “mantar gibi özel

hastaneler” türediğini belirtti. “Mantar” gibi türeyen özel hastanelerin bölgedeki taşeronlarla anlaşmalar yaptığını kaydeden Akdemir, herhangi bir kazaya maruz kalan işçilerin neden devlet hastanesine değil de özel hastanelere sevk edildiklerini şöyle açıkladı: “İki nedeni var bunun; bir, kayıt meselesi. Özel hastaneye gittiğinde, kayıt tutulmayabilir. Bu, iş kazalarının miktarını otomatikman düşürecek. Bu da iş yerinin siciline ve dolayısıyla Türkiye’nin siciline yansımayacak. İhracat rakamları açısından düşündüğümüzde çok mantıklı. İkinci ve bizi daha fazla ilgilendiren yanı, işbaşı yapma meselesi. Orada iş gücü kaybetmemek asıl dert. Dolayısıyla, işçiler vizite kâğıdı almaya da çekiniyorlar. Bu yüzden de özel hastaneye gitmek zorunda kalıyorlar.”

Tersane De Taşeron Kadar Suça Ortak

“İş güvenliği, emek maliyeti, sosyal haklar esas olarak işverenin sorumluluğu altındayken, bu yükün tersane sahipleri tarafından, bu yükü taşıyamadığı aşıkâr olan zayıf ve küçük işletmelerle aktarılıyor” diyen Akdemir, zayıf ve küçük işletmelerin de “kayıt dışına hızla çıkabilme esnekliğine” sahip oldukları ve esnek çalışma şartlarında buldukları için asıl işverenlerin ve dolayısıyla taşeronların kârlılığını arttıracak şekilde

bu yapılanmaya hizmet ettiklerini savundu. Taşeronların “sütten çıkmış ak kaşık” olmadıklarını; ama bütün suçun sadece taşeronlara yıkılmasının da doğru olmadığını ifade eden Akdemir, “Taşeronlar sütten çıkmış ak kaşık değiller elbette; ama bütün günahın vebali de sadece taşeronun boynuna değil, aynı zamanda tersaneye de pay düşmeli buradan” dedi.

Yakınlarını Kaybedenlerle “Kan Pazarlığı” Yapılıyor

Yaşanan iş kazalarının ardından işçiler ve yakınlarını kaybedenler için hukuki sürecin oldukça yavaş ve masraflı işlediğine dikkat çeken Nevra Akdemir, bu durumun ölümlü iş kazalarının takibini aileler için zorlaştırdığını bildirdi. Tazminat davaları açılmadan,

ana işverenlerin ve taşeronların ailelerle “kan pazarlığı” yaparak, konunun üstünü örtmeye çalışmalarının önlenabilir seri iş kazalarının azalmasının önündeki en büyük engellerden biri olduğuna vurgu yapan Akdemir; “İş yeri itibarının zedelenmesi gibi bir tehlikenin bu şekilde bertaraf edilmesi, bölgedeki sorunların üzerini örtüyor” diye konuştu.

“Kapitalizm Biyolojik Sınırına Vardı”

İşçiliğin 19. yüzyıldaki “kapitalizm formuna geri döndüğünü” savunan Nevra Akdemir, yatırımları artan tersanelerin modern görünümüne rağmen böyle bir iş gücü kullanmayı tercih etme eğilimlerinin iş güvenliğinin bir yatırım olduğu fikri yerleşene kadar devam edeceğini düşündüğünü ifade etti. “Büyümenin, kalkınmanın ne

yazık ki iktisadi anlamdaki ters yüzü; yani madalyonun ters yüzü burada yatıyor” diyen Akdemir, “kalkınmanın” anlamına burada bir daha bakılması gerektiğini belirterek şöyle konuştu: “İşçiyi öldüren bir kalkınmayı mı, yoksa hakikaten asıl insani noktalarda ön plana çıkan bir büyümeyi mi savunmak gerekiyor? İşçilerin ölmelerine, bu derece katı koşullarda çalışmalarına ve yaşamalarına rağmen mi bu kalkınmayı ve büyümeyi hâlâ savunacağız; yoksa başka bir büyüme, kalkınma, sermaye birikim yolu mümkün mü? Bence, aslında biraz bunu konuşmanın zamanı geldi. Bu yüzden kapitalizmin biyolojik sınırına vardığını bence artık görmek gerekiyor ve bu biyolojik sınıra uygun bir form yaratmak gerekiyor.”

5763 SAYILI YASA'DA İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KURULLARI “BİRİM”E DÖNÜŞTÜRÜLÜYOR

Belgesel gösteriminin ardından konuşan Makina Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Üyesi Mustafa Yazıcı ise 15 Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe giren ve “İstihdam Paketi” olarak da adlandırılan 5763 sayılı Kanun hakkında bilgi verdi.

Odanın bu Kanun'a karşı gerekli refleksi gösterdiğini kaydeden Yazıcı, 1 Ekim 2008 tarihinde 40 tane yönetmeliğin de devreye gireceğini bildirdi. Buna karşı hazırlıklı olunması gerektiğine işaret eden Yazıcı, yapılan değişikliklerden birisinin iş sağlığı ve güvenliği kurulları olduğunu söyledi. Yazıcı; 1475 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 1974 yılından beri en az 50 işçi çalıştırılan, en az altı ay süreyle çalışan ve sanayiden sayılan iş yerlerinde, iş sağlığı ve güvenliği kurullarının kurulduğunu anımsattı. Aynı durumun 4857 sayılı Yasa'da da görüldüğünü, hatta bu kurulların

işlevsel hale getirilmesi konusunda bir çabanın da görüldüğünü ifade eden Yazıcı, bu kurula işveren, iş güvenliği mühendisi, iş yeri hekimi, varsa sivil savunma uzmanı; personel, sosyal işler,

idari ve mali işleri yürütmekle görevli kişi, iş yerindeki görevli formen, ustabaşı, usta, sendika temsilcisi, seçilmiş işçi, sağlık ve güvenlik işçi temsilcisi gibi kişilerin üye olduğunu açıkladı. Kararların toplantıya katılanlar tarafından oy çokluğu ile alındığını belirten Yazıcı, 5763 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik konusunda şunları söyledi: “Yeni çıkan 5763 sayılı Kanun'da işverenler, böyle bir kurulun içindeki temsiliyetten rahatsız olmalılar ki yeni bir kavramı ortaya attılar; 'kurul' yerine, bunu 'birim' şekline getirdiler. Bugüne kadar olan süreçte, 50'den fazla işçi çalıştırılan yerlerde bu kurullar kuruluyordu. Dolayısıyla, bizim vermemiz gereken mücadelenin de 50 kişiden az işçinin çalıştığı iş yerleri için de bu tür kurulların ya da düzenlemelerin yapılması yönünde olması gerekiyordu; biz de bu doğrultuda mücadele ediyor, bunu istiyorduk. Yani her çalışanın iş güvencesine sahip olmasını istiyorduk.

Biz bunları bu kadar ısrarla söylerken, kurullar da yakında birime dönüştürülüp piyasalaştırılıyor. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın web sayfasında yer alan 'Bu yükümlülükler hizmet alımı yoluyla ya da birden fazla iş yeri, ortak birim kurarak da yerine getirebilecek' ifadesinden ben, iş sağlığı ve iş güvenliği kurullarının ortadan kalkacağını yorumluyorum.”

“Tersanelerin Yarısı Kaçak”

Denizcilik Müsteşarlığı'nı kimsenin tartışmadığını savunan Mustafa Yazıcı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın tersanelerde, iş yeri kurma izni ve çalışma mevzuatı takibi dışındaki asıl yapması gereken iş ve görevlerin Denizcilik Müsteşarlığı'nın yetki, görev ve sorumluluğunda olduğunu vurguladı. Konu ile ilgili bir çalışma yaparken, 19 Mayıs 2008 tarihinde Müsteşarlığın web sayfasında yer alan bir excel tablosunda, tersanelerin kurulduğu tarihleri gösteren “N” hanesinin bir ay sonra yok olduğunu söyleyen Yazıcı, bu hane nin neden yok edildiği ile ilgili şu bilgileri verdi: “Ben, 19 Mayıs tarihinde bir çalışma yaparken, Türkiye'de 84 tane tersanenin olduğu bir excel tablosu vardı, 'N' hanesinde de

tersanenin kurulduğu tarih gösteriliyordu. 2002'den başlayıp, 2008'e kadar ve halen devam edenler şeklindeydi. Dikkatimi çekti; 84 tanenin 43'ünde hiçbir rakam yok, sene yok; 41'inde de 2000'den başlayan tarihler var. Olayları da biraz takip ettiğimizden olsa gerek, onu kopyaladım ve 'Bunlar kaçak halinde' diye bir yorum yapmıştım. Nitekim, sonunda bunların kaçak olduğu da ortaya çıktı. Bu, Denizcilik Müsteşarlığı web sayfasından da görülebilir.”

Dava Süreci Devam Eden Yasa “Torba Yasa”nın İçine Eklendi

3146 sayılı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun'un da 5763 sayılı Yasa ile birlikte değiştirildiğine dikkat çeken Yazıcı, Odanın Danıştay 10. Dairesi'ne açtığı ve kazandığı dava süreci hâlâ devam ediyor, aynı maddelerin “Torba Yasa” içine konularak, başka bir yasa ile davalı olan bir konunun aşıldığını belirtti. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun'da değişiklik yapılarak Bakanlığın mühendislerin eğitim ve belgelendirmesini de yapabileceğini açıklayan Yazıcı, “Kanun böyle diyor.

Yönetmelikleri çıktığında biz tekrar o yönetmeliklere hep birlikte müdahil olacağız. Yine Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi'nde de 5763 sayılı 'Torba Yasa' ile birlikte değişiklikler yapıldı” dedi.

Türkiye'nin Her Yanı “Kanayan Yara”

Tersanelerdeki işverenlerin bunları duyduğunda sevindiğini ifade eden Mustafa Yazıcı, “Ama şu var ki, ülke sadece tersanelerden oluşmuyor ve gerçekten ülkenin her yanı kanayan bir yara” diye konuştu. Maden sektöründeki verilerden de örnekler veren Yazıcı; 50 ilde bulunan 1372 maden işletmesinin denetlendiğini, 12 bin 717 eksiklik bulunduğunu açıkladı. “Bakın, 50 ildeki 1372 madende de 62 bin kişi çalışıyor” diyen Yazıcı şöyle konuştu: “Kurma izni ve işletme belgesi olması gereken 1087 madenden sadece 35'i kurma iznine, 218'i işletme belgesine sahip. 1087 madenden sadece 35'inin kurma izni var, diğerlerinin yoksa burada devlet suçludur. 'O zaman kurma iznini kaldıralım' dediğinde kendisini de bir güzel aklamış oluyor ve ilginçtir, bu maden işletmelerinin sadece 27'sinde hiçbir eksiklik bulunmuyor.” ■

